

János és Dr. Szlabej János által aláírt váltóra, melyet az itt nevezettek azonban soha kifizetni nem fognak, hanem annál valószínűbb, hogy az a banknak fentebb vázolt eljárásából keletkező és számadás alá nem kerülő titkos jövedelméből nyeri majd kiegyenlítését.

A vágújhelyi főszolgabíró jelentése szerint a lubinai körjegyzőségből 20 kivándorlónak a vágújhelyi népbank — mely pánszlávnak tartatik — adott kivándorlás céljaira pénzt kölcsönképpen.

A szenici járásban a túróc-szent-mártoni Tátra-Bank szenici fiókja a pánszláv propagandának leghatalmasabb terjesztője, és egyes kivándorlóknak utazási kölcsönöket adott; mégpedig oly összegek erejéig, melyek a kölcsöntvevő anyagi erejét túlhaladták. A szenici járási főszolgabíró nem tartja kizártnak, hogy a Tátra-Bank Amerikából jött segélypénzzel dolgozik.

Az Amerikából visszatértek a pánszláv, illetve a cseh-tót testvériségi eszméknek — miként fentebb említettem — hívei ugyan, de a tulajdonképpeni agitátorok nem ezek, hanem az ezen járásokban lakó, tót születésű ügyvédek, orvosok, ev.papok, kiknek jó része cseh-morva, sőt oroszországi közép- és felső iskolákban szerezte meg képzettségét.

A pánszláv agitáció fészke: Cseh- és Morvaország. Az a körülmény, hogy a zsámbokréti, pöstyéni, nagytapolcsányi, privigyei s galgóci járásokban, dacára a visszavándorlásoknak, a pánszláv eszmék csírája is alig fejlődik, eklatáns bizonyítéka annak, hogy az amerikai kivándorlás magában a pánszláv eszmék terjesztésére kezdeményezőleg nem hat, csak elősegíti a helyi agitátoroknak munkáját. A miavai, szenici, szakolcai és vágújhelyi járások hosszú évtizedek óta fészkei a pánszláv eszméknek. A kivándoroltak már ezen tévtanokkal szaturálva mennek Amerikába, s mivel ott különféle szláv jellegű egyesületek tagjaivá válnak, ezen egyesületeknek hatása alatt, a már itthon beszívott pánszláv tanokban csak megerősíttetnek, s így e vonatkozásban válik veszélyessé az Amerikába való kivándorlás.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte kifejezését.

Nyitrán, 1902. december 2-án

Dr Kramolin Viktor s.k.

főispán

J

1902 dec. 3

Kazy János Bars vármegye főispánjának jelentése Széll Kálmán miniszterelnöknek a megyei kivándorlás és a nemzetiségi mozgalmak tárgyában¹

ME 1902 – XXIII – 4446 (ad 4509)

Bars vármegye főispánja.

473 szám

1902

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Kegyelmes Uram!

Folyó évi november hó 12-én, 4446 szám alatt kelt magas leiratára tiszteletteljesen jelentem, hogy a kormányzatomra bízott vármegyében az Amerikába való kivándorlás *csak újabb*

¹ Az akta jobb felső sarkában ceruzával írt szöveget olvassuk: „Összes iratok gróf úrnál.” (É. Klebelsberg Kunó min. titkárnál.)

időben és igen szórványosan fordul elő,² miért is a felvetett kérdésekre ezúttal még válasz nem adható.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvántását.

Aranyosmarót, 1902. évi december hó 3-án

Kazy János s. k.
cs. és kir. kamarás
főispán

K

1902 dec. 3

Hámos László Gömör-Kishont vármegye főispánjának jelentése Széll Kálmán miniszterelnöknek a megyei kivándorlás és a nemzetiségi mozgalmak tárgyában

ME 1902 - XXIII - 4446 (4509)

Gömör-Kishont t.e. vármegye főispánjától

528. szám.

1902. Biz.

Nagyméltóságú M. kir. Miniszterelnök Úr!

Kegyelmes Uram!

Hivatkozással 4446. M. E. I. számú nagybecsű bizalmas rendeletére, van szerencsém a következőket jelenteni:

Ad 1--2. A vármegye tót községeiből kivándorolt lakosok *nagyobb részt még eddig szülőhelyükre visszatértek; vannak olyanok számosan akik ismét visszamennek;*¹ legnagyobb része a visszatérőknek pénzt hoz magával; eddig 10%-ra² tehető azoknak száma, kik 5, 6 évi Amerikában tartózkodás után *sem tértek vissza,*³ és nem is igen fognak többé visszatérni. Félni lehet azonban, hogy az utolsó években kivándorolt és útlevel nélkül kiment oly tót ajkú fiatalabb emberek kik hadkötelezettségöknek eleget nem tettek — visszatérni nem fognak. A visszavándorolt tótok politikai érzelmeiben ez ideig *nagyobb változás Gömör vármegye egész területén csakis a kishonti járás községeiből kivándorolt tótok között észlelhető,*⁴ a többi 5 főszolgabírói járás területéről kivándorlott és Amerikából visszatért tótok között eddig alig észlelhető hogy politikai nézetök megváltozott volna, ez leginkább *alacsony műveltségi állapotukban*⁵ leli magyarázatát; a kishonti járás területére Amerikából visszatért tótok között azonban, ahol az itthonmaradottaknál is tapasztalhatók *pánszláv érzelmek*⁶ a visszatérő tótok között a pánszláv érzelmek fokozottabb mértékben mutatkoznak, ezekre úgy látszik nagy hatással vannak az Amerikában közismert „Rovnanek” féle pánszláv egyesületek, melyek mindenféle kecsegtető ígéretekkel ezen egyesületekbe való belépésre csábítják a kivándorlott tótokat, a többi között minden egyes munkás élet- és baleset ellen igen csekély díjfizetés mellett biztosítva lesz;

² Kék ceruzával aláhúzva.

¹ Kék ceruzával aláhúzva.

³ Piros ceruzával aláhúzva.

⁴ Kék ceruzával aláhúzva.

⁵ Ua.

⁶ Ua.

⁷ Ua.

baleset vagy elhalálozás esetén a biztosítási összeg a biztosítottnak, illetve hozzátartozójának pontosan ki is fizettetik. Ezen egyesületek minden lehetőt elkövetnek, hogy a tapasztalatlan és műveltség alacsony fokán álló tótokat *a magyar állameszme ellen izgassák*⁷, s habár a „nagy-tót”, a „cseh-tót” és a „pánszláv russzofil” eszmékkel ezen tótok nincsenek is tisztában, mert ezen eszmék elbírálása *túlhaladja szellemi képességüket*⁸, az éveken tartó fanatizálás folytán gondolkozásuk megmétélyeztetik, és *minden ellen, ami magyar gyűlölettel viselletnek*.⁹

Félni lehet,¹⁰ hogy Gömör vmegye többi tót lakosai között is, a kik ez ideig jó hazafias érzelműek voltak, és még jelenleg a visszatérő többi tótok között a kishonti járásban mutatkozó hazafiatlan érzelmek nem észlelhetők, idővel a fent idézett amerikai „Rovnanek” féle pánszláv egyesületek által meg lesznek métélyezve.

3. Propagandát csináló pánszláv agitátorok a visszatérő tótok között, általában még nem észleltettek, ilyenek még a megmétélyezett kishonti járásbeli, Amerikából visszatérő tótok között sincsenek, általában főagitátor jelzéssel senki sem illethető ez ideig a visszatértek közül.

4. Eddig nem volt tapasztalható, hogy a felvidéki tót nemzetiségi akció Gömör megye területén Amerikából jött pénzzel szíttatnék, de kétségtelen az, hogy a kivándorló tótok oda-kint *igen sok pénzt keresnek*,¹¹ és évenként *tetemes pénzeszegeket küldenek haza, és az ide visszatérő tótok a szegény sorsú honlevőket Amerikában tapasztalt és hallott ferde eszmékkel telebeszélnek*,¹² s őket a nagy kereset reményében is az Amerikába való kivándorlásra csábítják.

5. Az Amerikából visszatérő tótok közül pár hónapi itthoni időzés után *sokan ismét visszatérnek*, különösen a legjobb munkaerők és a fiatalabb elemek, leginkább azért, mivel az itteni kereseti s egyéb viszonyokkal megbarátkozni nem tudnak, a nagyobb részök azonban, különösen az idősebbek egypár évi távollét után, ha Amerikában tetemes pénzt gyűjtöttek, hazatérnek, és itthon maradnak. Általában a legnagyobb része a kivándorlóknak *ha többször ki-megyen is az eddigi tapasztalatok szerint ismét visszatér*, nem térnek azonban vissza azok, akik hadkötelezettségük teljesítése előtt vándoroltak ki; az eddig történt tapasztalatok szerint ezek Magyarországról kivándorolt hajadonokkal, házasságot kötnek, Amerikában családot alapítanak, és eddigi tapasztalatok szerint többé vissza nem térnek.

Kiváló és megkülönböztetett tiszteletem nyilvánítása mellett maradtam

Berzétén, 1902. évi. dec. hó 3-án

alázatos szolgája:
Hámos László s.k.
főispán

⁷ Kék ceruzával aláhúzva.

⁸ Ua.

⁹ Piros ceruzával aláhúzva.

¹⁰ Kék ceruzával aláhúzva.